

УДК 342.95-056.24

С. В. Кандиба
здобувач*Науково-дослідного інституту публічного права***МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ**

Актуальність дослідження. Міжнародний досвід завжди привертав особливу увагу при дослідженні будь-якої проблематики. Не є виключенням з цього правила і міжнародний досвід адміністративно-правового захисту осіб з інвалідністю.

Спостерігаючи за міжнародним досвідом український народ більш рішучих змін і реформування задля покращення життя кожного українця [1]. Сучасні реформи та прагнення України розвиватися у напрямку Європейського Союзу змушують нас досліджувати досвід розвитку сусідніх країн, що вже досягли певних вершин у цьому напрямку. Досвід розвитку адміністративно-правового захисту осіб з інвалідністю по праву викликає науковий інтерес, оскільки успішність розвитку тієї чи іншої держави на даний момент, зазвичай, оцінюється розмірами соціальних виплат в тому числі і для інвалідів.

Країни Європейського союзу завжди випереджали сучасний економічний та соціальний розвиток нашої держави. Тому, адаптація сучасного законодавства та впровадження у вітчизняну державну систему відповідно до стандартів ЄС є необхідною закономірністю сьогоденних прагнень нашого суспільства.

За підрахунками Всесвітньої організації охорони здоров'я, у світі є 650 мільйонів людей з фізичною чи ментальною інвалідністю. Ці люди нерідко живуть в бідності і їм часто відмовляють в основних правах на освіту, працевлаштування і медичну допомогу [2].

Таким чином, тема міжнародного досвіду адміністративно-правового захисту осіб з інвалідністю викликає науковий інтерес, а чинне законодавство країн Європейського союзу в цій сфері потребує більш детального та ґрунтовного дослідження.

Важливим підґрунтям для розгляду теми міжнародного досвіду адміністративно-правового захисту осіб з інвалідністю стали праці таких українських і зарубіжних учених, як В. Андрієв, Н. Болотіна, В. Венедіктов, С. Венедіктов, С. Вавженчук, С. Вишновецька, І. Зуб, М. Іншин, В. Костюк, С. Лукаш, О. Москаленко, П. Пилипенко, С. Прилипко, С. Синчук, О. Тищенко, Г. Чанишева, В. Щербина, М. Шумило, Л. Шумна, Н. Хуторян, О. Ярошенко та ін. Крім того, окремі проблеми цієї тематики досліджувались такими дослідниками, як: Г. Альбрехт, П. Бланк, М. Бюрі, А. Веліховські, М. Карлі, К. Сільман, Дж. Шмелінг та інші.

Мета статті полягає в тому, щоб на основі теорії адміністративного права, діючого міжнародного і національного і зарубіжного законодавства розкрити міжнародний досвід адміністративно-правового захисту осіб з інвалідністю в Україні.

Виклад основних положень. Не мало важливим фактором, є те що дослідження адміністративно-правового захисту осіб з інвалідністю можливостями в окремих державах-членах ЄС є досить важливими та необхідними для розвитку доктрини права соціального захисту. Разом із тим утвердження в Україні сучасної моделі соціального захисту осіб з інвалідністю вимагає системного урахування конструктивного досвіду окремих держав-членів ЄС. Слід підкреслити, що згідно з положеннями Європейської стратегії з питань інвалідності на 2010–2020 рр. адміністративно-правовий захист осіб з інвалідністю є одним із восьми пріоритетних напрямів, який передбачає утвердження умов гідного життя, боротьбу з бідністю та соціальною ізоляцією таких людей [3].

В додаток до Загальної декларації прав людини, в усьому світі регламентовані наступні ключові документи, що конкретно стосуються прав людей з обмеженими можливостями: 1971 рік – Декларація про права розумово відсталих осіб; 1975 рік – Декларація про права інвалідів 1982 рік – Всесвітня програма дій стосовно інвалідів; 1983–1992 роки – Міжнародне десятиріччя інвалідів; 1993 рік – Стандартні правила Організації Об'єднаних Націй щодо забезпечення рівних можливостей для інвалідів; 1993 рік – Віденська декларація з прав людини; 2006 рік – Конвенція ООН про права інвалідів (КПІ ООН) [3].

Таким чином, вищезазначені нормативно-правові акти є головними в регулюванні адміністративно-правового захисту прав осіб з інвалідністю в міжнародному праві.

Одним із основних документів, який регулює права осіб з інвалідністю можливостями є «Конвенція ООН про права людей з обмеженими можливостями» ця Конвенція була прийнята в 2006 році і є першим юридично обов'язковим міжнародним документом ООН щодо інвалідності, який встановлює мінімальні стандарти, яких повинні дотримуватися уряди, щоб інваліди ефективно використовували свої громадянські, політичні, економічні і соціальні права. Конвенція прямо визнає інвалідність як питання прав людини. Хоча Конвенція не створює нових прав, вона конкретно

забороняє дискримінацію інвалідів щодо доступу до всіх сфер життя, в тому числі до правосуддя, прав на освіту, медичне обслуговування і доступу до транспортування. Факультативний протокол до Конвенції про права інвалідів ООН дозволяє подавати скарги, які повинні бути представлені в КПП комітетом окремих осіб і і містити факти, які підтверджують порушення державами- учасницями цього Протоколу 16 [4].

Основними принципами цієї Конвенції є: а) повага до властивої людині гідності, його особистої самостійності, включаючи свободу робити свій власний вибір, і незалежності; б) недискримінація; с) повне і ефективно залучення і включення у суспільство; d) повага до особливостей людей з інвалідністю та їх прийняття як компоненту людського різноманіття і частини людства; е) рівність можливостей; f) доступність; g) рівність чоловіків і жінок; h) повага до здібностей дітей-інвалідів, що розвиваються, і повага до права дітей-інвалідів зберігати свою індивідуальність [5]. Відповідно до цих принципів має регламентуватися вітчизняне законодавство в цій сфері.

Крім того, прийняття окремої Конвенції про права інвалідів не означає встановлення нових прав для інвалідів. Нова Конвенція заново підтверджує, посилює і розвиває права, які містяться в інших міжнародних правових актах [5].

На рівні Європейського Союзу, діє Європейський форум з проблем інвалідності (EDF) – європейська парасолькова організація, що представляє інтереси 80 мільйонів людей з обмеженими можливостями та лобює разом з іншими визнання прав осіб з обмеженими фізичними можливостями. Результатом є конкретне посилення на дискримінацію за ознакою інвалідності в Амстердамському договорі та Директиві ЄС про рівне ставлення в сфері зайнятості, яка забороняє дискримінацію у сфері зайнятості за ознакою інвалідності і заохочує до розумного пристосування. Стаття 26 Хартії ЄС про основні права (2000 р.) визнає і поважає право людей з обмеженими можливостями на отримання вигоди від заходів, покликаних забезпечити їх незалежність, соціальну та професійну інтеграцію та участь у житті суспільства. У 2010 році Європейська Комісія прийняла Європейську стратегію інвалідності на період 2010-2020, яка спрямована на розширення прав і можливостей людей з обмеженими можливостями, щоб вони могли повною мірою брати участь в житті суспільства і в європейській економіці. Європейський Союз ратифікував Конвенцію ООН про права інвалідів, ставши першою регіональною інтеграційною організацією, що підписалася під договором з прав людини [6]. Всі установи і агентства ЄС повинні схвалити цінності Конвенції в усіх сферах їхньої компетенції, забезпечуючи першочерговість питання інвалід-

ності, від транспорту до зайнятості і від інформаційних і комунікаційних технологій до розвитку співпраці. Вони також повинні забезпечити доступність своїх будівель, політики зайнятості та комунікацій [4].

Таким чином, як ми бачимо із вище проаналізованої інформації численна кількість нормативно-правових актів регулює питання соціального та адміністративно-правового захисту осіб з обмеженими можливостями на міжнародному рівні. Дотримуючись міжнародних правил нормативно-правового регулювання наша держава зможе вийти на новий рівень адміністративно-правового захисту в цій сфері.

Що стосується працевлаштування осіб з інвалідністю, то в країнах ЄС люди з інвалідністю складають 12% всіх працівників з неповною зайнятістю. У країнах, де спостерігаються високі показники зайнятості працівників з неповною зайнятістю, частка осіб з інвалідністю, що мають неповний робочий день, теж є високою. Показники неповної зайнятості є дуже низькими в таких країнах, як Хорватія, Болгарія та Словаччина, а в Німеччині, Швеції та Нідерландах вони є високими. В усіх країнах-членах ЄС рівень економічної активності людей з інвалідністю є різним. Але, не дивлячись на це, проблеми інвалідів не залишають без уваги. І хоча в Європі більшість послуг з допомоги людям з інвалідністю у пошуку роботи надається через Державні служби зайнятості. Значну підтримку їм надають і неурядові організації. Наостанок можна додати, що в Європі у підходах до зайнятості людей з інвалідністю спостерігається тенденція переходу від медичної моделі «реабілітації людей з інвалідністю» до моделі підготовки робочої сили, орієнтованої на можливості людей. Це дозволяє людям з інвалідністю займати повноцінне місце в суспільстві та власними силами забезпечувати собі достойний рівень життя [7].

Таким чином, згідно з вище проаналізованою інформацією, можемо зробити висновок, що працевлаштування осіб з інвалідністю відіграє досить важливу роль в адміністративно-правовому захисті таких людей за кордоном. Законодавство про працю в Європі регулює відносини осіб з обмеженими можливостями та роботодавцем, таким чином щоб максимально приблизити цих осіб до комфортних умов праці, згідно з можливостями кожної особи.

Однак, всі ці привілеї залишаються на папері як в Україні так і в Європі. Як показує практика, зокрема, у Німеччині, громадські права інвалідів і досі піддаються дискримінації. Наприклад, практично жодна страхова компанія не хоче укласти страховий договір з інвалідом. Роботодавці також не радо приймають інвалідів на роботу. Вони воліють краще заплатити спеціальний штраф, аніж

заповнювати 5 відсотків робочих місць інвалідами, як це передбачено законом. Нинішня реформа охорони здоров'я в Німеччині також не враховує специфічні потреби людей з вадами [8].

У конституції Німеччини з 1994 року записано, що ніхто не може піддаватися дискримінації через інвалідність, а з 2002 року існує "Закон про рівноправ'я інвалідів". У цьому законі записано, що усі громадські будівлі, спортивні, концертні і розважальні споруди, а також транспортні засоби повинні бути однаково доступні для всіх людей, з вадами і без них. Однак усе це має одне доповнення – "в майбутньому". Тому переобладнання відповідних будівель і споруд відбувається дуже повільно, якщо взагалі відбувається [8].

На практиці роботодавці в Україні працевлаштовують тільки осіб з інвалідністю третьої групи, тобто тих осіб які реально можуть працювати так як і звичайні люди, без всіляких привілеїв. Осіб першої та другої групи беруть вибірково, оскільки їм обов'язково потрібно надавати привілеї.

В Німеччині ситуація не краща, тому що бар'єри існують не лише в головах, а й на ринку праці. Хоча німецьке законодавство й передбачає, що середні та великі підприємства повинні обладнати 5 відсотків робочих місць для інвалідів і надавати їм перевагу при рівній кваліфікації претендентів, однак багато роботодавців готові платити досить невисокий штраф, аніж вкладати багато грошей у спеціальне обладнання робочого місця для інваліда. Незважаючи на те, що держава в першу чергу зобов'язана виконувати ці вимоги, навіть державна служба не забезпечує п'яти-процентної норми [8].

На нашу думку, держава повинна навпаки заохочувати роботодавців приймати на роботу людей з інвалідністю, а не підвищувати податки та робити це не вигідною сферою.

О. Ткачук, вважає що розгляд проблем інвалідності через призму прав людини фактично визнає необхідність того, щоб людей з інвалідністю розглядали в якості суб'єктів, а не об'єктів права. Дотримання прав інвалідів – це не тільки реалізація конкретного права конкретної особи, це забезпечення можливостей рівного 103 ефективного здійснення інвалідами всіх прав людини без будь якої дискримінації. А принцип недискримінації допомагає пов'язати права людини в цілому з конкретними проблемами інвалідності [5].

Зокрема, якщо ми говоримо про тему захисту прав осіб з обмеженими можливостями, то Україна вже повністю ратифікувала міжнародні стандарти в цій сфері та підтримує всі головні нормативно-правові акти, що регулюють дану сферу правових відносин. На нашу думку, на разі майбутня робота полягатиме у відкритій плідній взаємодії громадських організацій осіб з обмеженими

можливостями та державними органами, що працюють у сфері забезпечення прав, свобод та законних інтересів цих осіб.

Ми вважаємо, що проблема адміністративно-правового захисту прав осіб з обмеженими можливостями, вже давно є розкритою. Наразі залишається тільки, пренаправити державну політику України в цій сфері у напрямку організації цілісної категорії прав та свобод з іншими громадянами нашої держави, а саме рівного забезпечення прав, свобод та можливостей. Звичайно дотримуючись основного міжнародного документа в цій сфері – Конвенції ООН про права інвалідів.

Кардинально іншою є ситуація в США з приводу захисту адміністративних прав інвалідів, де Закон «Про осіб з інвалідністю» втілює основні принципи гідності та автономії особистості, недискримінації та участі в суспільстві, рівності можливостей, доступності та поваги до відмінностей. Там діють більше шестисот громадських організацій з приводу захисту адміністративних прав інвалідів [9].

Закон про американців з обмеженими фізичними можливостями 1990 року, мабуть, є найбільш широким актом цивільних прав у світі. Після десятиліть політичної боротьби активістів прав інвалідів та їхніх союзників, владою було надано нові права одній п'ятій частині населення. Це було гордим двостороннім досягненням, яке було прийнято величезною більшістю на Конгресі під керівництвом демократів та підписано республіканським президентом [10].

Таким чином, адміністративно-правовий захист осіб з обмеженими можливостями, найкращим чином відбувається в Сполучених Штатах Америки, оскільки там діє достатня кількість громадських організацій у цій сфері, що тісно взаємодіють із органами публічної адміністрації, які в цьому зацікавлені. Крім того, все це підкріплено нормативно-правовими актами, які дозволяють зрівняти права людей з обмеженими можливостями до звичайних громадян держави.

Отже, міжнародний досвід у сфері адміністративно-правового захисту осіб з інвалідністю – це використання практики країн Європейського союзу та США у застосуванні міжнародного законодавства й вдосконалення вітчизняного для зрівняння прав людей з обмеженими можливостями до прав звичайних громадян держави, за допомогою цілеспрямованого впливу органів публічної адміністрації та громадських організацій у сфері адміністративно-правового захисту осіб з обмеженими можливостями.

Література

1. 37 % виборців за НАТО, стільки ж за нейтралітет. Цензор.нет. URL: https://censor.net.ua/resonance/3121989/37_vibortsv_zelenskogo_za_nato

stlki_j_za_neyitraltet_tomu_vn_unika_debatv_schob_ne_vdpala_chastina

2. Інваліди у США – від неповносправності до рівноправ'я. URL: <https://ukrainian.voanews.com/a/health-ada-08-27-2010-101654473/232227.html>

3. Єлісеєва О., Пітарякова К. Порівняльний аналіз людського розвитку щодо осіб з обмеженими можливостями в Україні та ЄС. Теоретичні та практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. 2015. Випуск (12). Т. 2. С. 146-152, с. 146-152.

4. Компас: посібник з освіти в області прав людини за участі молоді. URL: <https://www.coe.int/uk/web/compass/disability-and-disablism>

5. Ткачук О. На шляху дотримання міжнародних стандартів забезпечення та захисту прав і свобод людей з інвалідністю. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall>

6. Пресс-релиз Европейского форума по вопросам инвалидности, 4 января 2011 года: www.edf-feph.org/Page_Generale.asp?DocID=13855&thebloc=26586

7. Стратегія ЄС щодо працевлаштування людей з інвалідністю. Громадський простір. URL: <https://www.prostir.ua/?news=stratehiya-es-schodopratselvashtuvannya-lyudej-z-invalidnistyu>

8. Європейський день інвалідів у Берліні. Дискримінація людей з фізичними та психічними вадами досі залишається в Європі проблемою. DW made for minds. URL: <https://www.dw.com/uk>

9. US: Expand Protections for People With Disabilities. URL: <https://www.hrw.org/news/2013/07/26/us-expand-protections-people-disabilities>

10. Protecting the rights of people with disabilities is not optional. URL: https://www.washingtonpost.com/opinions/protecting-the-rights-of-people-with-disabilities-is-not-optional/2017/09/26/dbb2072e-a2c4-11e7-8cfe-d5b912fab99_story.html

Анотація

Кандиба С. В. Міжнародний досвід адміністративно-правового захисту осіб з інвалідністю. – Стаття.

В статті сформовано поняття міжнародного досвіду у сфері адміністративно-правового захисту осіб з інвалідністю, як використання практики країн Європейського союзу та США у застосуванні міжнародного законодавства й вдосконалення вітчизняного для зрівняння прав людей з обмеженими можливостями до

прав звичайних громадян держави, за допомогою цілеспрямованого впливу органів публічної адміністрації та громадських організацій у сфері адміністративно-правового захисту осіб з інвалідністю.

Ключові слова: адміністративно-правовий захист, ЄС, держави-члени ЄС, особа з інвалідністю, Конвенція ООН про права інвалідів, пенсія, законодавство про соціальний захист.

Аннотация

Кандыба С. В. Международный опыт административно-правовой защиты лиц с инвалидностью. – Статья.

В статье сформировано понятие международного опыта в сфере административно-правовой защиты лиц с ограниченными возможностями, как использование практики стран Европейского союза и США в применении международного законодательства и совершенствования отечественного для уравнивания прав людей с ограниченными возможностями прав обычных граждан государства, посредством целенаправленного воздействия органов публичной администрации и общественных организаций в сфере административно-правовой защиты лиц с ограниченными возможностями.

Ключевые слова: административно-правовая защита, ЕС, государства-члены ЕС, человек с инвалидностью, Конвенция ООН о правах инвалидов, пенсия, законодательство о социальной защите.

Summary

Kandyba S. V. International experience of administrative and legal protection of persons with disabilities. – Article.

In the article, the concept of international experience in the field of administrative and legal protection of persons with disabilities is formed, as the use of the practice of the European Union and the USA in the application of international law and the improvement of the national to equalize the rights of people with disabilities to the rights of ordinary citizens of the state through the influence of public administration bodies and public organizations in the field of administrative and legal protection of persons with disabilities.

Key words: administrative and legal protection, EU, EU Member States, person with disabilities, UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities, pension, social protection legislation.